

Barbara Vodanović*

Sveučilište u Zadru

Odjel za francuske i iberoromanske studije

POLISEMIČNA STRUKTURA PRIDJEVA *SEC* / *SUH* PREMA MODELU PRIMJENJIVIH SEMIČKIH OBILJEŽJA (PSO)

Originalan naučni rad

UDC 81'37:811.133.1'367.623.3

<https://doi.org/10.18485/kkonline.2017.8.8.9>

Pozivajući se na tvrdnju da je „polisemija češće pravilo nego li iznimka“ (usp. Victorri & Fuchs, 1996: 13) te da je ona djelomično kontekstualno uvjetovana, a djelomično inherentna jeziku (Paradis, 2001), cilj nam je definirati jeziku inherentna svojstva leksema, tj. minimalni semantički okvir potreban za konfiguraciju leksičkog značenja. Pitanje od kojeg polazimo je postoje li u našoj jezičnoj intuiciji kodirani elementi, semantičke čestice koje nas tjeraju da učinimo konkretan jezični izbor. Unutar spomenutog semantičkog okvira leksema postavljamo semička obilježja kojima se prenose informacije o značenju, ali koja ne pripadaju isključivo jeziku niti isključivo govoru, a nazivamo ih *primjenjivim semičkim obilježjima* (PSO). Ona su dio tzv. potencijske riječi koja prethodi svakoj uporabi i sastavni su dio znaka, a time i neophodna informacija o strukturi semema koji se nalazi u jezgri znaka. Naime, višeznačan je onaj leksem koji posjeduje jedan jedinstveni semem, a postojanje PSO sememu omogućuje da se ostvari kao višeznačan. Ovdje semem treba promatrati s pozicije kontekstualističke koncepcije polisemije kakvu zastupa Rastier (2012, 2001, 1987), a koja polisemičnom leksemu prilazi iz onomaziološke, a ne tradicionalno semaziološke perspektive koju zastupa npr. Picoche (1986).

Spomenuti semantički okvir prikazat ćemo na francuskom pridjevu *sec* i njegovoj hrvatskoj istoznačnici *suh*. Značenje pridjeva, kao jedinica s vanjskom incidencijom, interpretira se u ovisnosti o elementima s kojima se kombiniraju. U tom pogledu PSO mogu poslužiti za definiciju eventualne inherentne semantičke strukture pridjeva te pokazati, s obzirom na njegovu funkcionalnu ovisnost o imenici, u koliko je mjeri on ipak samostalan.

Ključne riječi: polisemija, pridjev, francuski, hrvatski, semička analiza, primjenjiva semička obilježja, invarijanta, aktualizacija, *sec*, *suh*

1. Uvod

U radu se govori o vrlo specifičnom teorijsko-metodološkom okviru koji se oslanja na tradiciju semičke analize i nema šire primjene izvan romanističke, posebice francuske lingvistike. Iz toga je razloga potrebno širim uvodom opravdavati svrsishodnost ovog teorijsko-metodološkog okvira u onim sredinama u kojima francuska lingvistička tradicija nije dovoljno poznata.

* Sveučilište u Zadru, Odjel za francuske i iberoromanske studije, Obala kralja Petra Krešimira IV/2, 23000 Zadar, Hrvatska; e-mail: bvodanov@unizd.hr

Opće je poznato da se u tradicionalnim kao i u suvremenim lingvističkim pristupima polisemija tumači kao odraz kulturnih, društvenih i konceptualnih promjena, no da, unatoč tome, ona govornicima ne predstavlja problem u komunikaciji jer kontekstualno okruženje aktualizira jedno od značenja višeznačne semantičke strukture polisemnog leksema. Upravo je problem aktualnog i virtualnog, a koji je u fokusu ovog rada, već dugi niz godina tema kojom se u Francuskoj bave kako jezikoslovci tako i filozofi. Deleuze (1969: 218-235), na primjer u *Razlici i ponavljanju* (*Différence et répétition*), govori o *virtualnom* koji je prvi pokretač na kojem počiva logika znakova, logika mita ili Edipova logika te navodi kako se nešto ne može *aktualizirati* ako negdje ne postoji nešto neaktualizirano: upravo je to neaktualizirano ono *virtualno*. U *Dijalogima* s Parnetom Deleuze još navodi (cf. Cusimano, 2012: 22): „Sve aktualno okruženo je krugovima stalno obnavljajuće virtualnosti, od kojih svaki od krugova odašilje neki drugi, a svi zajedno okružuju i djeluju na virtualno“. Primjenjujući ova razmišljanja na jezični znak Cusimano (2012: 22) zaključuje da „svaku uporabu nekog od znakova trajno prati mnoštvo virtualnosti koje odgovaraju zbroju pokreta koje bi taj znak mogao učiniti u okviru sustava, od kojih neki nikad nisu bili izvršeni“. To mnoštvo virtualnosti Cusimano naziva *neoznačenikom*.

Za strukturalističku misao osnovna je težnja ostati unutar forme, unutar redovitih elemenata, pri čemu iznimke samo potvrđuju pravilo. Upravo takav odnos strukturalizma prema problemu virtualnog njegova je najveća pogreška, smatraju poststrukturalisti poput Deleuzea. (cf. Cusimano, 2012: 22). Problemom aktualnog i virtualnog u semantici bavili su se između ostalih Pottier (1974), Eco (1985) i osobito Rastier (2012, 2001, 1987), na kojeg se posebno osvrće Cusimano, u okviru svoje teorije o interpretativnoj semantici. Rastier definira *virtualizaciju* kao „neutralizaciju jednog sema u kontekstu“, a *aktualizaciju* kao „interpretativnu operaciju kojom se identificira ili konstruira sem u kontekstu“ (Rastier, 1987). Nølke (1989.) kritizira takvu „prozirnu“ interpretaciju opreke navodeći da ona zapravo ne govori o opoziciji aktualno/virtualno već o dihotomiji aktualno/neaktualno. Cusimano pak u svojim djelima *La polysémie – Essai de sémantique générale* (2008.) i *Sémantique contemporaine. Du sème au thème* (2012.) probleme vezane uz aktualizaciju i virtualizaciju jezičnog znaka vodi od saussurijanskog *označenika* ka Guillaumeovu postulatu o *efektivnom govoru* i *potencijskoj riječi* koje definira Picoche, a koji se nalaze u strukturi znaka u njegovoj preduporabi.

Problem virtualnog i aktualnog ilustrirat ćemo na primjeru dvaju pridjeva, francuskom *sec* i hrvatskom *suh*. Francuski pridjev *sec* izabran je zato što je izrazito polisemičan i višedimenzionalan. *Trésor de la langue française* popisuje više od 30 prihvaćenih značenja koja uključuju i ona proizišla na temelju prototipičnosti, a koja onda tvore neku vrst „značenjske obitelji“ pridjeva *sec*, dok rječnik *Larousse.fr* popisuje 13 značenja istog pridjeva na koja ćemo se i referirati u analizi. Rječnici hrvatskoga jezika navode oko 8 značenja pridjeva *suh* te je bilo zanimljivo usporediti u kojoj se mjeri ta značenja podudaraju u dvama genealoški nesrodnim jezicima. Pridjeve ćemo analizirati temeljem takozvanog diferencijalnog pristupa leksičkom značenju putem semičke analize. Cilj nam je nam je njome izolirati semičke osobine pridjevskog leksema i vidjeti u kojoj se mjeri one podudaraju u dvama jezicima te postoji li neka stabilna struktura pridjeva, neki element značenja koji djeluje iz pozicije arhisemema.

2. Semem i PSO

Prema postavkama *interpretativne semantike*, značenje je proizvod komunikacije između pošiljatelja i primatelja pa se semičkom analizom može analizirati tekst, tj. može se otkriti što se tekstom interpretira. Semovi od koji je semem sačinjen, kao semantički dijelovi morfema, analiziraju se na osnovu svoje različitosti u okviru minimalne semantičke klase, tj. *taksema* ili leksičkog polja.

Leksem, spoj različitih morfema koji su po svojoj prirodi polisemični, stabilna je funkcionalna jedinica leksičkog opisa i dio je leksičkog polja. Leksem je odraz semema koji se pak nalazi u polju ideja, dakle na razini koncepta.

Rastier (1987: 53) drži da se skup različitih tipova semova koji čine semem može podijeliti u dvije temeljne skupine, na tzv. *inherentne* i *aferentne semove*. Inherentna (*klasem*³ i *semantem*) i aferentna (*virtuem*) dimenzija semema može se, svaka za sebe, u kontekstu aktualizirati ili virtualizirati.

U gore navedenim djelima, Cusimano nudi novu koncepciju semema za koju Touratier (2008) tvrdi da je inovativna iz dva razloga. Prvo, zato što u objašnjenje problema polisemije uvodi hipotezu o *primjenjivim semičkim obilježjima* (PSO) koji nisu semovi, već semička obilježja koja odgovaraju predkonstruiranim obavijestima koje kontekst aktivira u onom trenutku kada se leksem nađe u nekom iskazu (cf. Cusimano, 2008: 104-105). Drugo, zato što za razliku od uobičajenog shvaćanja

³ Touratier (2000: 54) drži da različiti klasemi kao skup generičkih semova upućuju na to da se radi o različitim sememima, zapravo, o polisemnom leksemu.

pojma semema koji za većinu semantičara, pa i za Rastiera, odgovara saussurijanskom *označeniku*, postavlja semem u jezgru označenika. Za Cusimana se semem, koji se nalazi u jezgri *označenika*, sastoji isključivo od semova, a *označenik* izvan jezgre sadrži još i *ostatak semičkih obavijesti*, među kojima i PSO.

Iz takvog pogleda na stvari proizlazi da sem, budući se aktualizira u kontekstu, zapravo nije ni distinktivan ni pertinentan već promjenjiv, zavisno o pripadnosti govornika određenoj sociokulturalnoj grupi. Inherentni semovi dio su funkcionalnog (operativnog) sustava jezika i zapravo definiraju leksem, dok su aferentni oni semovi koji proizlaze iz kodifikacije sustava putem više ili manje društveno uvjetovanih normi. Za razliku od inherentnih, aferentni semovi pripadaju različitim taksemima koji se aktualiziraju ovisno o kontekstu.

Cusimano (2008: 41-42) predlaže da se, umjesto toga, kontekstualne i situacijske varijacije pripišu semičkim obilježjima koje naziva PSO⁴. PSO nisu integralni dio semema koji se smatra jezgrom označenika mada na njega utječu te nemaju invarijantni karakter. Semovi, te minimalne jedinice značenja koje su sadržane u sememu, za razliku od PSO, prožeti su invarijantama. PSO prikazuju se kao rezultat neke prethodne uporabe koja određuje hoće li ili ne i kako biti izabrane određene opcije polisemičnih leksema; dakle, PSO sposobna su prikazati slikovne (fr. *idéelle*) semantičke obavijesti i identificirati ih kao pertinentne jedinice značenja.

Naime, informacije koje se prenose tim semičkim obilježjima ne pripadaju isključivo jeziku niti isključivo govoru već su dio potencijske riječi (fr. *parole potentielle*) koja prethodi svakoj uporabi, a u njoj je smješten, potencijalni označenik (fr. *signifié du puissance*) – tj. „réalité inconsciente de l'ordre de virtuel, devient actuel par l'effet du discours⁵“ (Picoche 1986: 3), što znači da označenik u sveukupnosti svojih individualnih semantičkih otisaka nije dostupan svim govornicima u svakom trenutku već je dostupan samo djelomično⁶. Cusimano, dakle smatra da je označenik neke polisemične leksije dio kontinuuma čiji je početak saussurijanski *signifié* a kraj *efektivni govor* pa u tu svrhu preuzima Guillaumeovu ideju prema kojoj govor treba promatrati kao dvostruki entitet: *potencijsku* jedinicu i

⁴ fr. *traits sémiques d'application*, TSA

⁵ Prijevod s francuskog glasi: „nesvjesna stvarnost virtualnog reda, postaje aktualnom pod utjecajem diskursa“.

⁶ Wierzbicka tvrdi da je ono što vodi govornika da upotrijebi neku riječ *invarijantni koncept* (engl. *invariant concept*), koji je kao materinji jezik pohranjen u govornikovo svijesti: „invarijantni koncept koji čini dio prešutne svijesti govornika o njegovu materinjem jeziku i koji ga vodi pri korištenju riječi“ (Wierzbicka 1996: 264).

efekcijsku jedinicu. Potencijska jedinica zauzima tako centralno mjesto u kontinuumu i predstavlja vezu između jezika i efekcijske jedinice (usp. Cusimano 2012: 13).

Dakle, semem, skup različitih tipova semova, sadrži izvan jezgre više vrsta dodatnih semičkih oznaka: PSO x (I) i PSO y (I), od kojih svaka može sadržavati drugi niz dodatnih semičkih oznaka: PSO x (II) i PSO y (II) itd. PSO ne moraju biti asimilirana u semem da bi bila sastavni dio označenika, ona supstoje u označeniku, njegov su sastavni dio.

Označenik nekog leksema, ovdje promatran s onomaziološke pozicije, okuplja sva značenja dodana označenome koji dijele isti semem. Na taj se način leksem otvara kontekstima koje proizlaze iz uporabe. Višeznačan je onaj leksem koji posjeduje jedan jedinstveni semem, a postojanje PSO zapravo omogućuje njegovo otvaranje polisemičnim ostvarenjima; Cusimanovim riječima, „le contexte ne fait qu'emprunter des couloirs préexistant à la parole, dans le signifié des différents lexèmes” (Cusimano 2008: 104-105).

Polisemni leksem posjeduje jedinstveni semem no informacije koje u obliku PSO proizlaze iz preduporabe omogućavaju leksičko opimjerenje svih njegovih polisemičnih različitosti „l'enregistrement *lexical* de toute la diversité polysémique” (Lebas 2012: 297-299). PSO po ovom modelu funkcioniraju kao oni podatci koje kognitivna lingvistika naziva enciklopedijskim podacima organiziranima u značenjske podatke na temelju prototipičnosti, a koji su odgovorni za polisemiju⁷. Govornik isprva na osnovu semema primjećuje intercepciju virtualnog tj. *neoznačenik*, kreativni dio koji nije bio i možda nikad neće biti iskorišten. Tijekom linije aktualizacije PSO iskorištavaju se ovisno o funkciji jezičnih jedinica, od globalnog ka lokalnom, pri čemu se jedno obilježje aktualizira, a ostala ostaju neaktualizirana pri čemu se stvara nova primjena (usp. Cusimano, 2012: 29).

3. Pridjevi i PSO

Pridjevi su elementi jezika s vanjskom incidencijom i njihova je interpretacija uvjetovana izborom elemenata s kojima se kombiniraju. To nas dovodi do teze o kontekstualnoj ovisnosti pridjeva, tj. o polisemiji pridjeva kao kontekstualno određenom fenomenu koji proizlazi iz semantičkog ponašanja pridjeva u različitim

⁷ Prema Rastierovoj koncepciji polisemije postoji osnovno ili prototipno značenje, no semovi se, suprotno od onoga što bi se moglo na prvi pogled zaključiti, ne poistovjećuju sa semantičkim primitivima. Semovi se tiču leksika nekog određenog jezika (*langue*), a primitivi su dio jezika općenito (*langage*), tj. dio su spoznaje. Ne postoje dakle semovi koji su primitivi i koji bi služili za tvorbu semema. Ako se govori o primitivima, oni su aktivni prilikom stvaranja cjelokupne leksičke jedinice u *langageu*.

kontekstualnim okruženjima. Raffaelli (2004: 110) tvrdi da takav pristup polisemiji „negira ili barem zapostavlja postojanje leksema inherentne semantičke strukture.“ U primjerima iz oba jezika nalazimo denotaciju, koju smo prethodno definirali kao potencijsku riječ /nedostatak/. Ta denotacija predstavlja stabilnu strukturu i aktivira se prema potrebi putem semičkih obilježja.

Naime, prema Raffaelli, konceptualni okvir konfiguracije našeg znanja dijeli se na dvije temeljne razine od kojih je jedna *minimalni sintaktički okvir*. To je prva i temeljna razina koja „predstavlja okosnicu leksičkih struktura na koju se preslikava i okosnica naših konceptualnih struktura dok drugu razinu predstavljaju uporabne varijacije, tj. oprijemljenje inovacijskih konceptualizacija i konceptualnih varijacija (Raffaelli, 2004: 110)“. Unutar minimalnih sintaktičkih okvira, kako ih definira Raffaelli (Raffaelli, 2004: 121-125), ustrojava se stabilni dio semantičke strukture leksema, tj. taj odnos postaje okosnica semantičke strukture, dok se dinamički dio semantičke strukture ostvaruje različitim uporabnim varijacijama koje dopunjuju stabilni dio semantičke strukture. Na tu konstataciju nadovezali bismo tezu da je polisemija djelomično kontekstualno uvjetovana, a djelomično inherentna jeziku (Paradis, 2001) te na taj način definirali jeziku inherentna svojstva pridjeva (usp. Wierzbicka 1996: 264, *invarijantni koncept*), tj. *minimalni semantički okvir* potreban za konfiguraciju značenja opisnih pridjeva.

Ovdje PSO postavljamo unutar konfiguracije minimalnog semantičkog okvira kao virtualni potencijal. Ona su, kao sastavni dio označenika, neophodna informacija u strukturi onomaziološki percipiranog semema. Analizom dvaju navedenih pridjeva želimo utvrditi jesu li PSO francuskog polisemičnog pridjeva jednako raspoređena u sememu istog hrvatskog pridjeva.

Prvo je potrebno analizirati značenje leksema u kontekstu, a potom u skupu (svih) značenja identificirati pertinentni sem ili semove i izolirati semička obilježja. Time želimo pokazati u kolikoj je mjeri pridjev samostalan obzirom na svoju funkcionalnu ovisnost o imenici, ne zanemarujući pritom činjenicu da odnosni pridjevi opetuju imenici inherentna obilježja, dok pridjevi koji su s imenicom povezani hipalagom preuzimaju neka njezina aferentna obilježja.

3. 1. Primjer pridjeva *sec / suh*

Prije svega, kako bismo analizirali značenje pridjeva u kontekstu, dajemo prikaz rječničkog članka za francuski pridjev *sec* preuzet sa stranice www.larousse.fr te za hrvatski pridjev *suh* preuzet sa stranice Hrvatskog jezičnog portala

<http://hjp.znanje.hr>. Nakon toga će se za inherentne i aferentne semove identificirati elementi semičke intersekcije različitih prihvaćanja nekog polisemnog leksema, te promotriti kako se unutar leksema ponašaju PSO.

(1) sec, sèche, adjectif (latin *siccus*):⁸

Definicije⁹:

- Qui ne renferme **pas d'eau**, qui n'est pas mouillé, qui a perdu son élément liquide : *Du sable sec. Des vêtements secs.*
- Se dit des conditions atmosphériques quand **l'humidité est faible**, quand les pluies sont rares : *Un froid sec.*
- Qui est **dépourvu d'humidité** ambiante : *Conserver dans un endroit frais et sec.*
- Se dit **d'aliments qu'on a laissés se déshydrater** ou qu'on a soumis à un traitement spécial pour être conservés : *Des légumes secs.*
- Se dit d'une **boisson alcoolisée non additionnée d'eau** : *Boire un whisky sec.*
- Se dit d'une partie de l'organisme qui **manque des sécrétions** appropriées : *Avoir la peau sèche.*
- Se dit d'un son rapide, **sans ampleur ni résonance** : *Un claquement sec.*
- Se dit d'une **manière de parler sans rondeur ni chaleur** : *Un ton sec, tranchant.*
- Qui **est maigre, décharné** : *Un homme grand et sec.*
- Qui **manque de douceur, d'ampleur et d'ornements** : *Une élégance un peu sèche.*
- Qui est **dépourvu de chaleur, de générosité, de sensibilité** : *Un cœur sec.*
- Se dit d'un **vin ou d'un cidre peu sucrés.**
- Beaux-arts
- Se dit des contours d'une forme, d'un graphisme qui sont **durs et sans souplesse ; d'un coloris qui manque de douceur, de moelleux.**

⁸ http://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/sec_s%C3%A8che/71698, pristupljeno 16. kolovoza 2016.

⁹ Masno otisnuti dijelovi definicije u primjerima (1) i (2) upućuju na nedostatak vode ili druge tekućine; posljedično, na nedostatak općenito (širine, dubine, osjećajnosti, nježnosti, u vinarstvu šećera, u umjetnosti mekoće).

(2) suh, (pridj. određ. -i, komp. suši) suha, suho:¹⁰

Definicija:

1. a. koji **ne sadrži vlagu**, bez vlažnosti [*suho rublje*]

b. koji je **bez vode** ili oborina [*suho ljeto*]

2. a. sasušen [*suho stablo; suho voće*]

b. uveo [*suho cvijeće*]

3. pren. a. suzdržan, **hladan** [*suh ton*]

b. mršav (o osobi)

4. suhoparan

Sintagma:

Δ **suha hrana** nekuhana hrana (sušeno meso, kruh i sl.);
suha mutnoća meteor. zamućenost zraka i smanjena vidljivost zbog suhih i finih
 čestica prašine ili dima;
suhi led ugljični dioksid, CO₂;
suhi režim djelovanje odluke o privremenoj ili trajnoj zabrani ili ograničenju
 potrošnje alkohola [*u Rusiji za vrijeme rata 1914–1918. bijaše proveden strog suhi
 režim*]; prohibicija;
suho zlato ekspr. iznimna vrijednost

Frazeologija:

naći se na suhom naći se u neprilici

osjećati se kao riba na suhu, v. **riba**

suh kao vreteno jako suh, mršav

3.1.1. Shematski prikaz strukture pridjeva *sec / suh*

Inherentne i aferentne semove sveli smo na elemente semičke intersekcije različitih prihvaćanja nekog polisemnog leksema. Semička intersekcija evidentno je pertinentni sem, onaj koji djeluje iz pozicije *arhisemema* (usp. Pottier, 1974: 68). U ovome slučaju, a na osnovu vrijednosti prikazanih u rječnicima, taj je arhisemem /nedostatak/. Na osnovu toga, za pridjev *suh / sec* dobivamo sljedeću shemu:

Substancija označenika 'suh'

denotacija : [[nedostatak]]

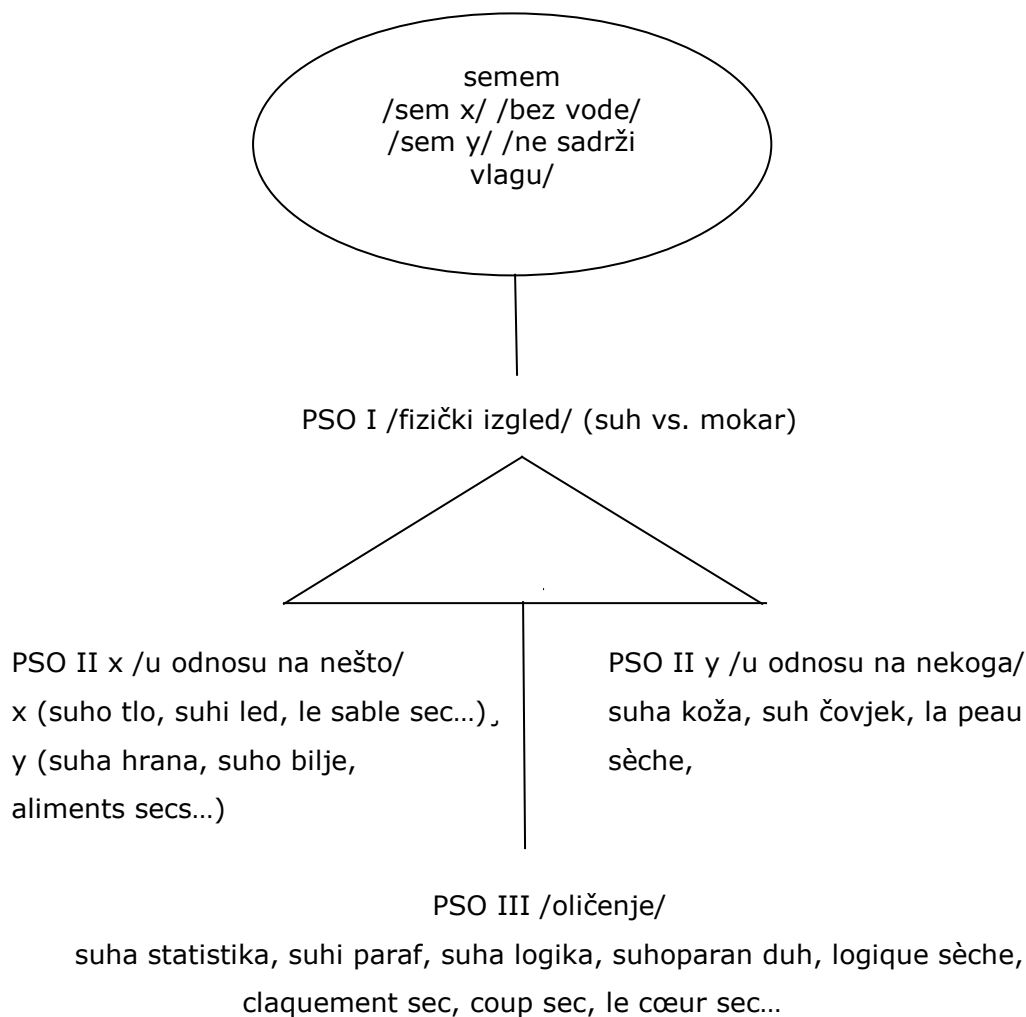
- specifični sem: nedostatak vode [- voda] (x)

¹⁰<http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>, pristupljeno 16. kolovoza 2016.

- generički sem: nedostatak tekućine [- tekućina] (y)
- > Konotacija, virtualizirana u kompetenciji : *bez osjećaja, bez odjeka*.

Bitno je naglasiti da ustroj koji želimo prikazati nema dijakronijsku dimenziju i odnosi se na semem kao potencijsku jedinicu. Semovi se nalaze unutar semema, a razine I, II i dr. upućuju na domene u kojima se leksem može pojaviti zahvaljujući postojanju semantičkih čestica, među kojima i PSO. Touratier (2008: 6) povezuje ove domene s prikazima koje je Pottier nazvao prostornom, vremenskom i idejnom primjenom.

Model djelovanja PSO na semem, primjer pridjeva *suh / sec*:

Semem je ovdje sveden na intersekcije semova, a PSO postaju glavni pokretači polisemije. Na primjeru *sec / suh* od semema iz preduporabe proizlaze različita PSO

koji se u različitim kontekstima leksikaliziraju u polisemnom pridjevu *suh*, odnosno *sec*. Na svakoj se razini, prema tome, nalazi i paradigmatiski leksem ili pak neki sinonim ili sinonimni izraz pridjevu *suh*, odnosno *sec* kao što su: *mršav*, *bezvoda*, *pustinjski*, *hladan*, *umjetan* tj. francuski *maigre*, *aride*, *désertique*, *rigide*, *insensible* itd.

Primjenom matematičkog modela polisemije, Jacquet, Venent, Victorri (2005.) identificirali su upravo te paradigmatске lekseme unutar tzv. semantičkoga prostora (fr. *espace sémantique*) polisemne jedinice *sec*. Temeljem matematičkog algoritma navedeni su autori identificirali 56 parcijalnih sinonima pridjeva *sec* od kojih svaki sinonim predstavlja samo jedan dio sveukupnog značenja. Neki su od tih značenja i međusobno sinonimni. Autori su 56 parcijalnih sinonima povezali uz šest osnovnih značenja polisemnog pridjeva *sec*, a to su: 1. koji ne sadrži vodu, 2. mršav, 3. sterilan, 4. neosjetljiv, 5. nagao i 6. jednostavan. U *Rječniku hrvatskoga jezika* (Šonje (ur.), 2009.) popisano je također 6 temeljnih značenja pridjeva *suh*: 1. koji u sebi ili na sebi nema vode, vlage, 2. koji je usahnuo, mrtav, 3. koji ne donosi kišu, 4. koji nema sadržaja, 5. koji nema primjesa i 6. mršav. Usporedbom je vidljivo da se značenja podudaraju, mada ne u potpunosti kao npr. u 5. značenju. Jedan od razloga nepodudaranja svakako možemo tražiti i u različitom pristupu strukturiranja rječničke natuknice. Međutim, uviđamo da postoji nekakva virtualnost kojom se mogu objasniti sva ta prihvaćena značenja i kojom se mogu opravdati pragmatičke pertinentnost kao što su virtualno ili neznaćeće. Na temelju toga možemo pretpostaviti da postoji jeziku inherentna struktura pridjeva:

Sauver la structure en admettant l'existence d'un virtuel qui explique de nouveaux emplois et justifier la pertinence de la pragmatique en montrant comment le virtuel, l'insignifié, participent de son objet d'étude. (Cusimano 2008: 30)

No, poseban problem u ovoj strukturi predstavlja treća razina semičkih obilježja, a to je /oličenje/ koje se odnosi na preneseni, nereferencijalni smisao pa bi trebalo detaljnije ispitati kako PSO djeluju na toj razini.

Cusimano (2008: 161) upozorava na slabo predvidiv karakter semantičkih sastavnica navodeći da se njihovo značenje otkriva nekom vrstom *metaforičkog izračuna*. Taj je izračun moguć zahvaljujući intuitivnoj spoznaji koje govornici imaju

o sastavnicama, a nužno je povezan s *interpretacijom*, odnosno s pridavanjem značenja jednome jezičnome nizu.

Kognitivisti drže da nam metafore omogućavaju da tzv. konkretne izraze upotrijebimo za apstraktne domene, tj. omogućavaju transfer domene izvor u domenu cilj, a kako bismo izrazili nešto za što inače ne posjedujemo izraza. Kövecses (2002: 20) tvrdi da su ciljne domene apstraktne, difuzne, te da im nedostaje jasno ograničenje, pa stoga zahtijevaju metaforičku konceptualizaciju. Na primjeru metafore s pridjevom 'suh' – *suho zlato*, koja je ovjerena u hrvatskom jeziku¹¹, zanimalo bi nas što to u leksemu *suh* dopušta da se upotrijebi u ciljnoj domeni *čist*. Od čega se dakle sastoji prostor *blendinga* koji omogućava ovo preslikavanje?

Metaforičkom vezom Rastier (1987: 181) naziva svaku vezu između leksikaliziranih semema (ili grupa semema) u kojoj postoji nepodudarnost barem jednog od obilježja njihova klasema (skup generičkih semova) i podudarnost barem jednog obilježja njihova semantema (skup specifičnih semova). Ta se nepodudarnost smješta na razini višoj od taksema, na razini domene ili dimenzije.

Postoji dakle nekakva semantička podudarnost, a istovremeno i semantička nepodudarnost. Kakvu ulogu u tome imaju PSO? Ako su dijelom znaka, tj. leksema, a prema konceptu C. Cusimana¹² jesu, onda možemo pretpostaviti da se neke PSO aktiviraju, a druge virtualiziraju u trenutku prijelaza iz domene konkretnog u domenu apstraktnog. Metaforički prijenos događa se zbog „*délits référentiels*“ (Kleiber 1994: 205) koji se događaju kod prijelaza iz jedne klase u drugu. Prijelaz se događa kada se aferentni semovi jednoga semema, a koji su odgovorni za kodificiranje društvenih normi, idiolekta i sl. povezuju sa sememom koji ne pripada zbiru definicija prvoga semema. Zato je opravdano na hrvatskome reći za čisto zlato da je *suho*, budući da rekurentnost specifičnih semova koji tvore specifičnu izotopiju sudjeluje u stvaranju simboličkih i metaforičkih veza.

4. Umjesto zaključka

Usporedbom grozdova značenja pridjeva *suh* u dvama jezicima primijećeno je da je supstancija obaju pridjeva njihova semička invarijanta /nedostatak/. I francuskome i hrvatskome pridjevu ona je denotativna karakteristika. Ova je

¹¹ Primjer *suho zlato* u ovome je kontekstu relevantan samo za hrvatski jezik budući njegova istovrijednica na francuskom nije složena s pridjevom *suh*, već s pridjevom *massif* 'masivan', *usp. or massif*.

¹² v. Cusimano 2012: 17.

semička invarijanta jedina stabilna, inherentna svim sememima unutar iste klase u strukturi obaju leksika, dok je drugi dio semema virtualiziran u denotaciji. Taj se latentni dio semema može aktualizirati kod prijelaza među klasama, u metaforičkim ili simboličkim uporabama, kojima je također inherentna ista semička invarijanta. U primjerima kao što su *le cœur sec, un coup sec* ili *suhoparan, suha logika* koji posjeduju svoje ekvivalente u drugom jeziku, virtualizirani dio aktualiziran je zahvaljujući semantičkim česticama nazvanim PSO, koje su latentno prisutne u označeniku jer pripadaju potencijskoj riječi koja prethodi svakoj uporabi. No, o samom rasporedu PSO, odnosno o tome koliko je on sličan ili različit može se govoriti samo ukoliko definiramo sličnosti ili razlike u kodificiranju društvenih normi. Temeljnu razliku u distribuciji upotrebe pridjeva *suh* zapravo uviđamo na razini oličenja budući da je metaforički prijelaz često rezultat kodificiranja društvenih normi koje nisu nužno iste u dvama sustavima koje uspoređujemo.

Tako npr. *rester sec à un examen* ili *biti od suhog zlata* nemaju ekvivalenta u drugom sustavu, mada se u primjerima iz oba jezika nalazi ista denotacija. Konačno, na postavljeno pitanje jesu li PSO francuskog polisemičnog pridjeva jednako raspoređena u sememu istog hrvatskog pridjeva, ne možemo odgovoriti s preciznošću a da se ne dotaknemo fenomena izotopije koji nadilazi opseg ovoga rada. Ipak, PSO mogu poslužiti za definiciju eventualne inherentne semantičke strukture pridjeva te, obzirom na njegovu funkcionalnu ovisnost o imenici, pokazati u kolikoj je mjeri on ipak samostalan. Ta inherentna semantička struktura ogleda se, u našim primjerima u denotaciji /nedostatak/ koja predstavlja potencijsku riječ i koja predstavlja stabilnu strukturu, a aktivira se prema potrebi putem semičkih obilježja.

Izvori

Dictionnaire de français Larousse. Preuzeto sa:

<http://www.larousse.fr/dictionnaires/francais>

Hrvatski jezični portal. Preuzeto sa: <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>

Trésor de la langue française. Preuzeto sa: <http://atilf.atilf.fr/>

Literatura

Cusimano, Ch. (2008). *La Polysémie: Essai de sémantique générale*. L'Harmattan Pariz.

Cusimano, Ch. (2012). *Sémantique contemporaine: Du sème au thème*. PUPS. Pariz.

Deleuze, G. (1969). *Différence et répétition*. PUF. Pariz

Eco, U. (1985). *Lector in fabula: le rôle du lecteur*. Bernard Grasset. Pariz.

Gardes-Tamine, J. (1990). *La grammaire*: T1. Armand Colin. Pariz.

Hébert, L. (2006). La sémantique interprétative. *Signo* [en ligne], ur. Louis Hébert, Québec : Rimouski. Preuzeto sa: <http://www.signosemio.com/rastier/semantique-interpretative.asp>.

Jacquet, G; Venant, F & Victorri, B. (2005). Polysemie lexicale. *Sémantique et traitement automatique du langage naturel*, Hermes, 99-132.

Kleiber, G. (1994). *Nominales*. Armand Colin. Paris.

Kovács, É. (2011). Polysemy in Traditional vs. Cognitive Linguistics, *Eger Journal of English Studies* XI, 3-19.

Kövecses, Z. (2002). *Metaphor: A Practical Introduction*. Cambridge University Press. New York.

Mounin, G. (1968). *Clefs pour la linguistique*. Seghers. Paris.

Nølke, H. (1989). Comptes rendus. François Rastier. Sémantique inérpretative. Formes sémiotiques. *Revue Romane* 24 (1), 130-140.

- Lebas, F. (2012). Book Review. Christophe Cusimano, *La polysémie – essai de sémantique générale*, Paris, Editions L'Harmattan, 2008. *Journal of French Language Studies*. 22 (02), 297-299.
- Paradis, C. (2001). Adjectivs and Bounderies. *Cognitive Linguistics* 12 (1), 47-65.
- Picoche, J. (1986). *Structures sémantiques du lexique français*. Nathan. Paris.
- Pottier, B. (1974). *Linguistique générale: Théorie et description*. Hachette. Paris.
- Raffaelli, I. (2004). Polisemija pridjeva i semantičkih struktura. *Filologija* 43, 105-128.
- Rastier, F. (2001). Glossaire-Index de notions. *Arts et Sciences du Texte* en ligne. Preuzeto sa: <http://revue-texto.net/Biblio/Biblio.html>.
- Rastier, F. (2012. [1987.]) *Sémantique interprétative*. PUF. Pariz.
- Schwischay, B. (2001). Syntaxe du français. Preuzeto sa <http://www.home.unos.de/bschwisc/archives/archives.htm>.
- Šonje, J. (ur.). (2009). *Rječnik hrvatskoga jezika*. Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“ i Školska knjiga, Zagreb
- Touratier, Ch. (2000). *La sémantique*. Armand Colin. Pariz.
- Touratier, Ch. (2008). A propos d'une nouvelle conception du sémème et du dignifié des lexèmes. Preuzeto sa: <http://christian.touratier.pagesperso-orange.fr/>
- Victorri, B & Fuchs, C. (1996). *La polysémie*. Hermès. Pariz.
- Wierzbicka, A. (1996). *Semantics: Primes and Universals*. Oxford University Press. Oxford. New York.

Barbara Vodanović

University of Zadar

Department of French and Ibero-Romance studies

Abstract

POLYSEMIC STRUCTURE OF ADJECTIVES *SUH/SEC* ACCORDING TO THE MODEL OF APPLIED SEMIC FEATURES (ASF)

This paper deals with a very specific theoretical and methodological framework which draws on the tradition of semic analysis and concerns the problem of the virtual and actual within the linguistic sign. F. Rastier (1987) defines *virtualization* as "neutralization of a seme in context", and *actualization* as "an interpretive operation which identifies or constructs a seme in context", whereas Ch. Cusimano (2008) and (2012) pursues the problems related to the virtualization and actualization of the linguistic sign from the Saussurian *signified* to Guillaume's postulate of *effective discourse* and J. Picoche's *potent word*, which can be found in the structure of the linguistic sign in its pre-use.

We have illustrated the problem of the actual and virtual with the example of two adjectives, the French *sec* and Croatian *suh* (dry). The adjectives have been analyzed by adopting the so-called differential approach to lexical meaning through a semic analysis. The aim of our analysis is to isolate the semic features of the adjectival lexemes, to see the extent to which they coincide in the two languages, as well as whether there is some stable structure, an element of the meaning which acts from the position of the archisememe.

Seme, since it is actualized in context, in fact is neither distinctive nor pertinent but variable, depending on the socio-cultural group to which speakers belong. Inherent semes are part of the functional (operative) system of language and actually define the lexeme, while afferent are those semes which arise from the codification of the system through more or less socially conditioned norms. In contrast to inherent, afferent semes belong to different taxemes, which are actualized in context. Cusimano (2008: 41-42) suggests that contextual and situational variations should be attributed to the semic features which he calls ASFs, (Fr. *traits sémiques d'application*, TSA). The ASFs are not an integral part of the sememe which is considered to be the core of the signified, although they influence it, and therefore do not have invariant character. Semes, these minimal units contained in the sememe, in contrast to the ASFs, are imbued with invariants. The ASFs are shown as a result of a previous use which determines whether or not and how the options of polysemous lexemes will be selected, and they are therefore able to represent the image (Fr. *idéelle*) of semantic information and identify it as a pertinent unit of meaning. According to this model, the ASFs function as the data which in cognitive linguistics are called encyclopaedic information organized in semantic information on the basis of prototypicality, and which are responsible for polysemy. ASFs are as virtual potential placed within the configuration of a minimal semantic framework. They are, as an integral part of the signified, necessary information in the structure of an onomasiologically perceived sememe.

The first step in the analysis of the above adjectives was to identify the meaning of the lexeme in context. Then, in the cluster of (all) meanings, we isolated the semic features. We reduced the inherent and afferent semes to the elements of semic intersection of different acceptance of the polysemous lexeme. The semic intersection is evidently the pertinent seme, the one which acts from the position of the *archisememe* (comp. B. Pottier, 1974: 68). In this case, based on the senses presented in the dictionaries, the archisememe is / lack/.

In the example of *suh / sec* from the sememe in pre-usage, different ASFs result, which in different contexts are lexicalized in the polysemous adjective *suh*, ie. *sec*. At each of these different levels there is also a paradigmatic lexeme or a synonym or a synonymous expression of the adjective *suh* such as *skinny*, *arid*, *desert-*, *rigid*, *insensible* ie. for *sec* *maigre*, *aride*, *désertique*, *rigide*, *insensible*, etc. Applying the mathematical model of polysemy, Jacquet, Venent, Victorri (2005) identified exactly these paradigmatic lexemes within the so-called semantic space (Fr. *espace sémantique*) of the polysemous unit *sec*.

We conclude that there is a kind of virtuality in the potent word that can explain the use and which can justify the pragmatic pertinence such as virtual and non-meaningful, which are

actualized depending on the context thanks to the action of the particles such as ASFs. We can consequently assume that there is an adjective structure inherent to language.

However, a particular problem in this structure arises at the third level of semic features, and this is /personification/ which refers to the metaphorical, referential sense. This incompatibility belongs to the level above taxemes, ie. the level of domains or dimensions.

There is therefore a kind of compatibility, but at the same time also a kind of semantic incompatibility. In fact, some of the ASFs are activated and others are virtualized at the moment of the transition from the actual domain to the domain of virtual. A metaphorical transfer occurs due to „délits référentiels“ (Kleiber 1994: 205) which occur at the transition from one class to another. At the level of personification we, in actuality, realize the fundamental difference in the distribution of the use of the adjective *suh* (dry) in both languages, since the metaphorical transition is often a result of the codification of social conventions, which are not necessarily the same in the two compared systems. Thus e.g. *rester sec à un examen* or *biti od suhog zlata* do not have an equivalent in the other system, although in the examples from both languages, there is a denotation which we have previously defined as the potent word /lack/. This denotation is a stable structure and is activated according to need by means of semic features.

Key words: polysemy, adjectives, French, Croatian, semic analysis, applied semic features, invariant, actualisation, *sec*, *suh*.